

Digitális evolúció

Mercedes Bunz: *The Silent Revolution. How Digitalization Transforms Knowledge, Work, Journalism and Politics Without Making Too Much Noise*. London: Palgrave Macmillan, 2014. című könyvéről.

Szerzői információ:

Szombati Orsolya közel egy évtizedes kommunikációs tapasztalattal rendelkezik. 2005 és 2008 között a Noguchi Porter Novelli pr ügynökségnél ügyféligazgatói pozíciót töltött be; egészségügyi, telekommunikációs és élelmiszeripari ügyfelek kommunikációs tevékenységét irányította. 2008-tól a Vodafone Magyarország szponzorációs szakértője, ahol a vállalat vízilabda, Forma-1, zenei és kulturális támogatási stratégiájának kidolgozásáért és végrehajtásáért felelt. Pályafutását három év után a közigazgatási szektorban folytatta Székesfehérvár Megyei Jogú Város Önkormányzatánál különböző pozíciókban, ahol jelenleg is kommunikációs és protokoll tanácsadóként dolgozik. Szombati Orsolya okleveles MBA közgazdász, diplomáját a Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Karon, valamint a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán szerezte nemzetközi kommunikáció és marketing szakon. Jelenleg az Eötvös Loránd Tudományegyetemen PhD tanulmányokat folytat, kutatási területe a szórakoztató média és a politika összefüggéseinek vizsgálata. E-mail: orsolyaszombati@gmail.com

Mercedes Bunz, PhD német művészettörténész, filozófus, újságíró. Tanulmányait a gimnázium befejeztével a berlini Freie Egyetemen végezte filozófia és művészettörténet szakon. A Heinrich Böll Alapítvány ösztöndíjasaként a weimari Bauhaus Egyetemen 2005-ben sikeresen doktorált az internet 1950–1980 közötti történetének vizsgálatából. Disszertációjából 2008-ban *Tárolás és elosztás: Az Internet története* címmel ismeretterjesztő könyv jelent meg. Pályafutását szabadúszó újságíróként kezdte, majd 2006-tól a Bielefeld Egyetem oktatója lett. Számos német online újságnak írt, mint a *Telepolis*, *Carta*, de a *Tagesspiel* online verziójának elindítása is Bunz nevéhez fűződik. A német szakújságírók szövetsége munkásságát 2010-ben szakmai díjjal jutalmazta. 2009-ben csatlakozott az angol *Guardian* című napilaphoz, ahol a média és technológia rovat tudósítójaként egészen 2011-ig dolgozott. *The Silent Revolution* című könyve az algoritmusok társadalomra gyakorolt hatásáról a Suhrkamp kiadó gondozásában 2012-ben jelent meg. Ugyanebben az évben a Hybrid Publishing Lab kiadó és akadémiai kutatóközpont igazatójává választják, amelynek tisztséget a mai napig betölti. Mercedes Bunz Dr. phil. jelenleg Londonban él és dolgozik, a lüneburgi Leuphana Egyetem oktat digitális média és technológiai filozófia területeken.

Így hivatkozzon erre a cikkre:

Szombati Orsolya. „Digitális evolúció”.

Információs Társadalom XIV, 4. szám (2014): 144–148.

<https://dx.doi.org/10.22503/inftars.XIV.2014.4.9>

A folyóiratban közölt művek

a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 4.0

Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően használhatók.

Digitális evolúció

(Mercedes Bunz: *The Silent Revolution. How Digitalization Transforms Knowledge, Work, Journalism and Politics Without Making Too Much Noise*. London: Palgrave Macmillan, 2014)

Milyen hatással van a digitalizáció az újságírára és a társadalmi nyilvánosságra? Mi a szakértők szerepe a mai világban, amikor a tudás már az internetről is letölthető? Hogyan gondolkozunk és élünk egy olyan világban, ahol a technológia természetes része az életünknek? A könyv többek között ezekre a kérdésekre keresi a választ, és különböző digitális platformok elemzése segítségével, mint a Google, Twitter vagy Facebook, lebilincselő módon ad képet a jelenkor tudástáráról. A digitális korszak társadalmi nyilvánosságának strukturális átalakulását számos példán és kritikai elemzésen keresztül végigkövethetjük, csakúgy mint az új érában a kontroll technológiájának fejlesztésére tett kezdeményezéseket. Azzal, hogy a szerző a technológia által vezéreltnek látszó világban felhívja a figyelmet az aktívabb humán szerepre, akadémiai szintű filozófiai vitáknak is teret ad.

A könyv első fejezetei a digitalizáció mint jelenség megértésével foglalkoznak. Feltárják a munka és tudás történelmi átalakulását, bemutatják, hogyan hatottak a különböző algoritmusok az információs társadalomra. A mű második része a társadalmi nyilvánosság és digitalizáció összefüggéseit vizsgálja. A továbbiakban a könyv egyes fejezeteiből emelném ki a főbb gondolatokat, és azokon keresztül szemléltetném a digitális transzformáció és az információs társadalom szempontjából fontos összefüggéseket.

Anélkül, hogy észleltük volna, vagy tudatában lennénk, a digitalizáció mint társadalmi innováció gyökeresen megváltoztatta világunkat. Ez részben a különböző algoritmusok széles körű használatának köszönhető, másrészt pedig a Google keresőmotorának, amely napjainkra az információk összegyűjtésének legfőbb eszközévé vált. Bunz a digitális forradalom innovációjaként a Stats Monkey programot hozza fel példának, amelyet amerikai egyetemisták fejlesztettek ki 2010-ben. A program sporttudósításokat és helyi újsághíreket automatikus módon, emberi erőforrás bevonása nélkül hozott létre, és célja az olcsóbb tartalom-előállítás volt. „A robotizált újságírás korszaka elkezdődött” – kommentálta a történetet a híres francia újság, a *Le Monde*. Az újságírók felháborodással fogadták a kísérletet és aggodalmukat fejezték ki, hogy munkájuk egy részét a jövőben hasonló alkalmazásokkal helyettesítik.

A szerző az ipari korszak találmányával, a Spinning Jennyvel von párhuzamot, amely az angliai szövőipar termelését korszerűsítette, és végső soron az ipari forradalom kirobbanását eredményezte. Az ipari forradalom gépei az emberi munkát automatizál-

ták, a digitális forradalom algoritmusai pedig az információfeldolgozást és az emberi tudást. De mik is azok az algoritmusok? Hogyan hoznak létre tudást?

A könyv részletes definíciókkal szolgál az algoritmusok különböző értelmezésére. A számítógépek nyelvétől kezdve, az adatfeldolgozáson át eljutunk addig, hogy algoritmusok a kulturális tudás előállításának új eszközei. Parisi szerint (Bunz 2012: 6) az „algoritmusok ma már nem egy feladat végrehajtásának eszközei”, hanem „végrehajtó entitások”, amelyek kiválogatják, értékelik és előállítják az adatokat. Ez az fajta megközelítés továbblép a korábbi felfogáson, miszerint az algoritmusok a számolás megkönnyítését segítik, vagy olyan programozási nyelvek, mint a Java vagy a C++. A big data korszaka – amelyben adatok sokaságát kell kezelni – amellet, hogy az algoritmusok hatékonyságát fokozta, vitákat is elindított az algoritmusok meghatározásáról. Maga az algoritmus szó egy nyelvcsaládba tartozik a kóddal. A szerző szerint a „kód a nyelv, amelyben az algoritmusok íródnak”. Mindkettő ugyanazt jelenti, csak más perspektívából: az algoritmus – amely számítási feladatokat hajt végre bizonyos szabályok szerint – egy matematikai nézőpont, míg a kód – amellyel másokat jellemzünk – nyelvészeti. Az algoritmusok mi-benlétére többféle megközelítés létezik.

Algoritmus mint nem létező: Kittler (Bunz 2012: 7) híres mondása, hogy „a szoftver nem létezik”. Szerinte az algoritmus pusztán a hardver terméke, amely arra a célra lett kifejlesztve, hogy a hardverekkel kapcsolatos technológiai felfogásunkat megtevéssze. Ez a radikális megközelítés számos problémát felvet: filozófiai szempontból az igazságot a függöny mögött keresi; humán oldalról a technológiai determinizmust veszi alapul. Algoritmus mint tevékenység: ennek a felfogásnak a középpontjában az áll, hogy az algoritmusok különböző módon tárolják az információkat, mint ahogy írják azokat: nem narrálnak, hanem számolnak. Ezért az online digitális archívumok „matematikailag meghatározott terek”. Algoritmus mint interakció: a szoftver tanulmányok az algoritmusok működését tágabban értelmezik, és azt kutatják, hogyan lehet a szoftverek immaterializmusát legyőzni. Az interakcionális felfogásban a design, hiba és preferencia kerül előtérbe csakúgy, mint az algoritmusok működésének társadalmi feltételei. Algoritmus mint dolog: Yuk Hui filozófus (Bunz 2012: 8) az adatokat „digitális objektumoknak” tekintheti, Parisi pedig „algoritmikus tárgyakról” beszél (Bunz 2012: 8). A digitális tárgyak különböző kapcsolatokkal írhatók le, amely megközelítésben a kapcsolatok az algoritmusok interakcióinak színterei. Algoritmus mint eszköz: Berry megfogalmazásával élve az algoritmusok „digitális humánnumok” és a kulturális tudás előállításának új eszközei (Berry 2012: 5). Az algoritmusok nem csupán azt a perspektívát adják, hogy jobban megértsük a kultúrát a digitális technológia segítségével. Szerinte az algoritmusok ahhoz is elengedhetetlenek, hogy megértsük korunk tudását.

A digitalizáció megváltoztatta az információs társadalom tudásról alkotott korábbi képét. Míg a számítógépek információkat dolgoznak fel, addig az algoritmusok nem pusztán reprodukálják az információkat, hanem újrendezik, rangsorolják azokat relevancia szerint, és ezáltal új tudást hoznak létre. Sokan tartanak attól, hogy az algoritmusok – és végső soron a digitalizáció - a humán intellektus hanyatlását eredményezik. Azonban az túlzott félelem, hogy az emberi agy keresőmotorokkal helyettesíthető, és a digitális tudás átveszi a hatalmat a humán tudás felett. A digitalizáció logikáját a humán használat hajtja, amely a tudás legitimitásának érdekes eltolódásához vezetett.

Az ipari korszakban akkor vált valami elfogadott tényvé, ha tudományos intézmények deklarálták annak hitelességet, vagy ameddig egy új eredmény, innováció vagy kutatás meg nem döntötte a korábbi nézeteket. A digitalizáció korában a tényeket nem intézményi szinten „állítják elő”, hanem az Internet felhasználók többsége igazolja azok hitelességét. A pluralitás fontos tényezőjévé vált az információs társadalom igazságának és hozzájárult az „információk demokratizálásához”. A tudás transzformációja felveti a kérdést, hogy mi lesz innentől kezdve szakemberek szerepe? A régi tényekre mint antik darabokra tekinthetünk? Hogyan lehet az ember és gép interakcióját megnyugtatóan harmonizálni olyan kvalifikált területeken, mint például az újságírás vagy a tőzsde?

A mai digitalizált világban gépek termelnek helyettünk. Az információs társadalom nem fizikai erőnlétre, hanem tudásra épül, ahol immateriális javakat immateriális munkával állítanak elő. Vajon a történelem ismétli önmagát, és a digitalizáció olyan hatással lesz a középosztályra, mint az ipari forradalom a munkásosztályra? A szerző jóslata, hogy az algoritmusok nemcsak az újságírás munkafolyamatát fogják megváltoztatni, hanem az élet minden olyan területére is hatással lesznek, ahol tudás előállítása vagy közvetítése történik. „A kulturális technika automatizálása – amely fölött ezidáig csak az ember rendelkezett – [...] fundamentálisan megváltoztatja a világot” (Bunz 2012: 3). Közismert tény, hogy régen – főként a nyomtatás korszakában – a tudósok afféle exkluzivitást élveztek, mert náluk koncentrált a tudás, és ezáltal jelentős befolyásra, hatalomra tettek szert. Most a digitalizáció korában, amikor információ túlkínálat van, hogyan lehet a tudás továbbra is hatalom? Az bizonyos, hogy az algoritmusok a humánnál sokkal gyorsabban és pontosabban képesek digitális tartalmak kezelésére. Ugyanakkor hiányik belőlük az a képesség, amely a humán sajátossága: az ítélőképesség. A digitális információk „forrásanyagok”, amelyek „speciális robbanó erővé” válnak – írja Bunz a *Wikileaks und die Folgen* című könyvben (Bunz 2012: 134–151). A források ereklyeként működnek: igazolják a múlt valóságát, és a „hitelesség erejéből merítenek”. Ezek lehetnek valóságosak, de nem automatikusan igazak. A valóság és igazság közötti szakadék a tudás által ellenőrizhető, és erre továbbra is csak az ember képes.

A könyv az információs társadalom és a technológia kapcsolatát szociológiai és filozófiai szempontból is vizsgálja. A francia filozófus, Simondon frissítő gondolatai új értelmezést adnak annak a vitának, amelynek középpontjában az áll, vajon minimalizálja-e a technológia a humán képességet, és befolyásolja-e a szabad akaratot. Simondon szerint a humán és technológia kapcsolata valamiféle elkötelezettséget jelent: a humánt a gépek interpretálójaként határozza meg (Simondon 1958: 128). A technológia társadalmi aspektusa nem a gépek funkcionalitásából fakad, hanem saját logikája van, amelyet nem lehet előre megjósolni vagy kontrollálni, csak figyelemmel kísérni. A cél az lenne, hogy megpróbáljuk feltérképezni a technológia „hálózati realitását”, amely végső soron a társadalmi nyilvánosság megváltozását is eredményezte. Korábban a privát és a nyilvános kommunikáció különböző csatornákon zajlott. Személyes jellegű információkat az emberek az otthon falai között, telefonon vagy postai levelek útján osztottak meg, míg publikus kommunikációnak az számított, ami ennél szélesebb körben történt. A digitalizáció olyan látható közösségi mintákat hozott létre, mint a Facebook vagy a Twitter, ahol a tömegben az egyén nem veszti el a saját hangját. Sőt, az algoritmusokra épült kommunikációs platformok még inkább felerősítik a digitális közösség erejét és hangját.

Az Internet a televízió, rádió és sajtó triumvirátusát is komoly kihívásoknak teszi ki. Az újságírás és olvasók közötti kapcsolatot „civilizációs anomáliaként” jellemezte Lippmann (1920: 13), ahol az újságírók az információk kapuőrei, és templomhoz méltó szigorúsággal tudósítanak az eseményekről. A digitális közönségek megjelenésével ez a templom erős nyomás alá került: az újságírás elvesztette korábbi exkluzív szerepét. Ma már bárki egy mobiltelefon vagy kamera segítségével eseményeket tud rögzíteni, és valós időben az interneten közzétenni. A „publikáló társadalmat” sok kritika éri, hogy ellenőrzés és anyagi ráfordítás nélkül csökkennek az újságírási sztenderdek, ami miatt a megbízhatóság romlik. A különféle blogokon megjelenő hírek sok esetben nélkülözik a pontosságot, ezért sokan úgy tekintenek a blogokra, mint az „újságírói média parazitáira”, amelyek elveszik a munkahelyeket a tradicionális újságíróktól (Bunz 2012: 73). Fontos azonban különbséget tenni a kettő között. Digitális nyilvánosságról akkor beszélhetünk, amikor valami potenciálisan a technológia által elérhető válik mindenkinek, míg az újságírói nyilvánosság az, amikor valami potenciálisan elérhetővé és egyben relevánssá válik mindenki számára.

A magánélet széles körű és nyilvános tematizálásán túl a digitális nyilvánosság új politikai lehetőségeknek is teret ad. A múltban a tömegeket politikailag nehezebb volt kezelni és aktivizálni. A digitális társadalom (digital society) lehetőséget teremt arra, hogy a reprezentatív demokrácia a participatív demokrácia felé haladjon. A könyv számos példán keresztül szemlélteti, miként növelik a digitális kommunikációs platformok a politikai aktivitást. A digitalizáció új eleme politikailag nem az, hogy megtaláljuk egymást, és innentől kezdve ki sem mozdulunk a lakásból, hanem az interneten megosztjuk egymással gondolatainkat. A forradalmi momentum az, hogy a politikai eseményeket ezeken a platformokon koordinálni, szervezni tudjuk, és a mozgósítás eredményeképp egyszerre hagyjuk el a lakást. A közelmúlt arab tavasza ezt jól igazolja, ahol több ezer ember egyszerre csatlakozott a tüntetéshez, és valós időben Twitteren és Facebookon tudósított a kairói Tahrír tér történéseiről. Felmerül továbbra is az a kérdés, hogy digitalizáció mennyire segíti az állampolgári aktivitás emelkedését és a demokráciába való bekapcsolódást? Valóban a „politikafogyasztók” új közösségi hálózatait termelheti ki, vagy csak az aktív állampolgárokat tesz még aktívabbá? Ha ehhez hozzávesszük, hogy a digitális szakadék egyre mélyül, és egyre többen kerülnek az információs társadalom perifériájára, akkor azon is érdemes elgondolkozni, miként lehet a digitalizációt a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésének hatékony szolgálatába állítani.

A *The Silent Revolution* című könyv jelentősen hozzájárul az információs társadalom és tudásdigitalizáció szakirodalmához, segíti a technológia által irányított új társadalmi nyilvánosság jobb megértését. A könyv – tudományos és ismeretterjesztő szerepe ellenére is – igen olvasható, jó stílusban megírt munka, amely ajánlható mindenkinek, aki a digitális korszak iránt érdeklődik.

Irodalom

- Berry, David (2012) *Understanding Digital Humanities*. London: Palgrave Macmillan.
- Lippmann, Walter (1920) 'Journalism and the Higher Law'. *Liberty and the News*. New York: Harcourt, Brace and Howe pp. 3–17.
- Bunz, Mercedes (2012) Das offene Geheimnis: Zur Politik der Wahrheit im Datenjournalismus. In: Geiselberger H. *Wikileaks und die Folgen*. Berlin: Suhrkamp Verlag.
- Simondon, Gilbert (1958) *Du Mode d'Existence des Objets Techniques*. Paris: Aubier Editions.